

LORÁND KLÁRA

*Szűkszávú drámaiság**Bardócz Lajos grafikusművészről*

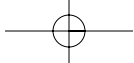
Egy képzőművész bemutatásakor általában megkerülhetetlennek tűnik az életrajzi adatok rögzítése mellett a példaképek, az iskolák, a mesterek, a hatások, tanítványok, az egyéni és csoportkiállítások, a gyűjtők, a gyűjtemények, hazai és külföldi művésztelepek végeláthatatlan sorának a bemutatása. A tetszetős adathalmaz, a „művészmarketing” mögött nemhogy megbújik, hanem sok esetben el is vész az alkotó, az egyéniség. Majdnem hasonló megoldáshoz vezetett a megszo-kott utak csapdája. Keresgéltem Bardócz Lajos művészetéről született írások és a saját beszélgetéseink emlékezete között. Szűkszávú, szikár tényekbe ütköztem:

1936-ban született Szászsebesen. Képzőművészeti tanulmányait a Bukaresti Főiskolán végezte. 1988 óta él Magyarországon. Tagja a Magyar Grafikusművészek Szövetségének.

Tovább kutatva föl-fölbukkant még néhány adat. Mesterei: Kazár László és Molnár József voltak. 1960 és 69 között Bukarestben grafikai szerkesztőként dolgozott, 1970 és 88 között Kolozsvárott a Képzőművészeti középiskola rajztanáraként tevékenykedett. A szárhegyi művésztelep, a salgótarjáni rajzbiennálé, a tiszakécskei évek, a kecskeméti kollegák is elősorakoznak a közelmúltból.

Egy berkenyei beszélgetős délutánt kértem Bardócz Lajostól ott, ahol most alkot, ahol kertet, otthont épített párjával. Kérdésekkel bombáztam. Emlékek szakadtak fel a nagypapa Mici lováról, a szülői házról. Lassacskán egy balladai élet körvonalai kezdtek fölsejleni arról, hogy a háború utáni évek lehetetlenségében is a tehetsége valahogyan, szinte elképzelhetetlenül, de mégis megállíthatatlanul vitte a maga útján. Amikor az értelmiségi létet és szót egyre szűkülő falak közé szorította a nyomasztó kor, erről is így emlékezik: „Ott volt a családom, voltak barátaink, dolgoztam. Szerencsés csillagzat alatt születtem, mert a jó út felé juthattam. Nem is baj, hogy nem azonnal.”

Rádöbentem, hogy mit akarok én konvenciókkal, adatokkal, felsorolásokkal. A lényeg benne és rajzaiban lakozik. Elszégyelltem magam, hát nem ismerem Bardócz Lajost évtizedek óta, nem tisztetem a művészetét mióta megláttam az első vad, minden korlát közül kitörő, sallangmentes rajzait a megregulázhatatlan, hőkölő és vágató lovokról, magáról a szabadságról. A „csakazértis dac” ott vonaglott minden lapon. Ars poétikája: „ne beszélj mellé, ne akarj mindent elmesélni”. Egy sokkoló élménnyé szűkíti le mondanivalóját, elhagy minden fölösleget, nem cirkalmazza, cirádázza gondolatait, nem hagyja, hogy hamisságok fedjék el műveit. Új munkáját mutatja műtermében. Építi, érleli a gondolatot, és bont, mint egy szobrász, csak az marad, ami esszenciális, ami már nélkülöz-

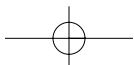

hetetlen. Eltéríthetetlen következetességgel megtalálja azt a kiegyensúlyozott origót a realitás és az absztrakció között, amikor erre vagy arra lépve megbomlana a mű, a gondolat. Mert ha a lélek már meztelen, és a maga hite szerint a teremtőjével beszélget, akkor csak az maradhat, ami lényeges, ami belülről fakad. Bardócz Lajos életének, művészetének sarkalatos pontjai a gondolat szabadsága, a hit, a történelem, a természet folyamai és annak biztos tudata, hogy ezek voltak és lesznek.

Aki grafikáit valaha látta – legyen az, az induló művésztől, a számtalan könyvet illusztráló alkotótól, a díjakkal elismert tanártól –, az megállapíthatta, hogy rajzi tudása virtuóz. Mégsem akar külsőségeiben hatásos művekkel elkápráztatni, a felületes látvánnyal leigázni. Az erdélyi magyar grafika legjobb hagyományát hozta magával: a szűkszavú drámaiságot. Kompozíciós felépítésében mindig a feszültség uralkodik. Reá jellemző megfogalmazásként az expresszivitást, a szenvedések érlelte balladaiságát emelem ki. Mert nem tudja, nem akarja felejteni a gyökereket, legyen az hit, természet vagy történelem. Soha nem mond le alapvető céljáról, a katarziszról. Manapság nem sokat foglalkoznak katarzissal, korunk négyzetméterre méri a művet, éppen aktuális trendre igazítják a stílust, nincs is szükség mondanivalóra, ha magas az ár, az önmagában érték. Bardócz konok következetességgel ragaszkodik ahhoz, hogy félti a valódi értéket, ebből nem enged. Évezredekben méri a természetet, ősi hitről, sámánokról regél. Amikor a magyar történelem alakjait idézi, akkor nem héroszokat gyárt, nem fordul önsorsrontó temetkezésbe, sem édes-bús nosztalgiába. Sorsokat kutat, magatartásokat mérlegel. Akár tetszik korunknak, akár nem: szembesít, nem fél tragédiákról, fenyegetettségéről beszélni, kimondja a kimondhatatlant. Kerüli a közhelyeket, az általánosítást, saját jelrendszerét alakította ki. *Sérült tájak* sorozatában fedezhető fel először a rá jellemző mély, fekete hasadás, amely a mai napig is meghatározó eleme grafikáinak. Saját jelrendszerébe olvasztotta be a természet geológiai lenyomatait, az ősi hitvilág, a sámánizmus misztériumának kódjait, a népművészet ikonográfikus jeleit. Nem sodródik a nemzeteket, történelmet beolvasztó, egyéniségeket elvesztő, mindent általánosító, divatos, globalizáló szemlélet és stílusmaszatolások felé.

Művésze mégis szétfeszíti a hagyományos megfogalmazásokat, bardóczi úton jár. Olyan festői felületeket alakít ki grafikai lapjain, amelyek a megszokott műfaji határokat, meghatározásokat is felrobbantja. A felületi játékok tapinthatóvá teszik az amúgy szűkszavú megfogalmazásait, a fekete-fehér tömbökből megrázó színek csattannak fel, expresszív sikolyt hallunk: Nem látod, ember, mi történt, mit teszel! Nem könnyű a vateszi hanggal szembesülni, nem könnyű szembesülni azzal, hogy felelősek vagyunk magunkért, a jövőnkért, de Bardócz bátran és kegyetlenül, kéretlenül, felelősen szembesít vele, hogy a múltunkért is felelősek vagyunk, nem hagyhatjuk veszni. Mert mint mondtam, nem tűri a mellébeszélést, és nem mond le a katarziszról.

Idézttem rakoncátlan lovait, a megsebzett természetért aggódó sorozatát. Az ősi magyar hitvilág jelrendszere mellett a bibliai, mitológiai tanulságok is átszövik ké-

peit. Az utóbbi évek alkotásaiban egymásból nőnek ki, egymásba olvadnak évezre-des hitek és mítoszok emberi vonatkozásai a látvány és a mondanivaló szintjén is, ami Bardócznál sohasem választható el, mert nem öncélú. Triptichonjain, ikerlap-jain állati és emberkoponya, a szarvassá vált fiú, a kétarcúság, a jó és a rossz démoni viadala, a fenyegető és a fenyegetettség egyidejű, szétválaszthatatlan kánonja szól. A papír felületén szakadások, sebek, törött pecsétek, máló pergamen idézi a Hunyadiak, Rákóczi, a nagy fejedelem korát, a kuruc idők névtelen emberét. A természetből is idéz ismét. Kis felületek, kavicsok évezrede csiszolt felületeiből szinte óriássá növelt lenyomatokat készít, mintha földtörténeti mozgásokat látnánk, a jelzéseké absztrahált, izgalmas felületeken. Ezt a minden lényegtelentől való megtisztítást kísérhetjük végig a honfoglalás kori emlékek feldolgozásában is. Gondolkodására, látásmódjára eddig is jellemző volt a puritánság, de itt most tetten érhetjük művészi alkotásmódjának még egy különleges tényezőjét, egy apró motívum kiemelése, megnövelése által új értelemet, összefoglaló jelentést kaphat egy töredék is. Építészeti elemek fragmentumából, női figurákból egy harmadik motívum születik, maga a szárhegyi templom és történelem.

A felületek egymásba futása, a motívumok összeolvadása, ezáltal harmadik jelentéssé válása a portrékon is megjelenik. Önarcképén is nyomon követhetjük a folyamatot, akár csak a mindannyiunk által tisztelt két alkotóról készült portrén. Vass Albertet ábrázoló művén sejtelmes ablakon keresztül idézi fel az író. Pász-kándi Gézáról készített portréján az író hajpántja sámánjellel lényegül át. Legújabb alkotásai között szerepel a XXI. századi Veronika kendője, zaklatott redőkbe rendezve a kitörölhetetlen arcot.

Bardócz Lajos grafikai lapjain számomra az egyik legfontosabb és legmeg-rázóbb élmény, hogy nem menekül el, vállal akkor is, ha ezért nem kényeztetni a sors. Újra idézzük a művészt: „Szerencsés csillagzat alatt születtem, mert a jó út felé juthattam. Nem is baj, hogy nem azonnal.”

***Köszönjük Olvasóinknak, Barátainknak, hogy
2009-ben felajánlották jövedelemadójuk 1 százalékát
folyóiratunk megjelentetésének támogatására.***

Kérjük, tegyék meg ezt 2010-ben is!

A HITEL Alapítvány adószáma: 18013430-2-41

A művész 2009-ben Szervátiusz Jenő-díjat kapott.